

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

Literatura despre prinți și prințese, principii și principese

Prof. univ. Dr. Paul MAGHERU

Literatura, ca expresie a realității naturale și sociale, mai ales cea populară, e plină de prinți și de prințese, principii și principese. Nici literatura cultă, străină sau românească, nu este lipsită de asemenea personaje. Credem că nu există copil din lume să nu citească sau să nu fi citit cel puțin trei dintre cele mai răspândite cărți care au ca personaje literare prinți sau prințese, principii sau principese. Ne referim la *Prințul fericit* de Oscar Wilde, *Micuțul prinț* de Antoine Saint-Exupéry și *Prinț și cerșetor* de Mark Twain. Prinț, din titlul acestor povestiri, este sinonim cu principe, titlu purtat de conducătorii unui principat și de membrii unor familii princiere, regale sau imperiale (de la lat. *princeps*, *-ipis-* care ocupă primul loc, primul, cel dintâi, în frunte; important, ilustru, vestit; căpetenie, cap, conducător). În toate limbile, germană *prinz*, franceză și engleză *prince*, aceste cuvinte își au originea în numeralul ordinal latinesc *primus*, *a, um-* primul, prima. Observăm din simpla traducere că acești termeni au preponderent conotațiile de rang înalt, îmbelșugare, valoare. Primul din istoria Romei antice care s-a numit pe sine principe a fost Octavianus Augustus, fiul adoptiv al lui Iulius Caesar. Caesar a fost ucis de doi republicani înfocați, Cassius și Brutus, pentru că și-a proclamat dictatura pe viață. Ca să nu i se întâmple același lucru, Octavianus Augustus n-a îndrăznit să declare pe față monarhia și s-a numit pe sine princeps, primul dintre senatori, *primus inter pares*, primul dintre egali. Octavianus Augustus (63 î. Hr.- 14 d. Hr.) a fost, de fapt, primul împărat roman. I-a urmat apoi Tiberius (14-37 d. Hr.) în timpul căruia a fost crucificat Iisus Hristos, fiindcă Israelul făcea parte atunci din Imperiul roman. Actualul rege al Marii Britanii s-a numit înainte Prințul Charles. Moștenitorii tronului sunt prințul William și Harry, fiii lui Charles și ai nefericitei prințese Diana, decedată în urma unui accident de mașină într-un metrou din Paris. Avem și noi românii faliții noștri, principesa Margareta și principele consort Radu, fiica regelui Mihai I, cu rude îndepărtate în familia regală engleză, fără nicio șansă de restabilire vreodată a monarhiei în România.

Recomandăm din aceeași arie tematică a literaturii despre principii și oameni de căpetenie cel puțin opusculul (lat. *opus*- lucrare, operă; *opusculum*- lucrare mică) *Principele* de Nicolo Machiavelli (1469-1527), un fel de îndreptar al unui conducător de stat, și *Curteanul* de Baldessare Castiglione (1478-1529), mic tratat în formă dialogată care schițează profilul unui curtean desăvârșit, ambele din aceeași perioadă a Renașterii italiene. Nu putem rezista tentației de a nu reproduce din cartea aceasta din urmă cel puțin un citat: „În afară de bunătate, adevărata și cea mai de seamă podoabă a sufletului socot că este la oricine dragostea de carte”.

Prima carte, la care dorim să facem referire în cele ce urmează, amintită chiar de la începutul acestui articol, înaintea digresiunilor terminologice, istorice și literare, pe care le-am considerat necesare, și care n-ar trebui să lipsească din lectura oricărui om de cultură, indiferent de vârstă, este povestirea *Prințul fericit* de Oscar Wilde, scriitor englez din secolul al XIX-lea.

Oscar Wilde s-a născut în Irlanda, la Dublin, în 1854, într-o perioadă de lungă domnie a reginei Victoria, favorabilă dezvoltării științelor și artelor. Critica literară îl situează printre cei mai importanți scriitori realiși englezi, alături de Charles Dickens, William Thackeray, Jane Austen, Elizabeth Gaskell, George Eliot, surorile Brontë, George Bernard Shaw. Studiile și le-a început la Dublin și le-a desăvârșit la Oxford. Moștenind o însemnată avere de la tatăl său, va face numeroase călătorii în SUA, Franța, Grecia, Italia. În 1888 publică volumul *Prințul fericit și alte povestiri*, urmat de romanul cu accente autobiografice *Portretul lui Dorian Gray*. Este condamnat la doi ani de muncă silnică pentru corupere de minori, după care profund zbuciumat fizic și moral, în 1900, la numai 46 de ani se stinge din viață, fără să-și mai vadă niciodată soția, de care între timp divorțase, și nici copiii. Scriitorul englez își doarme somnul de veci în cimitirul Père Lachaise din Paris.

Ca o ironie a sorții, cel care avea să scrie *Prințul fericit*, Oscar Wilde, după cum s-a văzut, a dus o existență foarte nefericită. În imaginația sa se vedea alături de Prințul care a știut să facă din nefericirea altora fericirea sa. Este vorba despre un sentiment foarte complicat, pe care clasiștii francezi îl numeau egoism rațional. Fiica regelui Castiliei din piesa lui Pierre Corneille *Cidul* (secolul XVII) este îndrăgostită de Rodrigo, Cidul, Comandantul oștilor regelui. Don Rodrigo o iubește însă pe Ximena. Fiica regelui are puterea să renunțe la iubirea ei în favoarea altei persoane: „În fericirea altora cat fericirea mea”. Acesta este de altfel și sensul major al povestirii *Prințul fericit*, pornind de la convingerea că suferința, smerenia, umilința, generozitatea duc în Rai, pe când umilirea, înjosirea, egoismul duc în Iad. Mesajul generos,

AVRAM IANCU - 200!

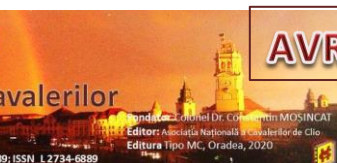
profund uman ce se desprinde din această povestire aparent menită copiilor, în realitate, prin tâlcurile care pot fi pătrunse cu ușurință, se adresează și cititorilor maturi, care nu trebuie să uite niciodată că au fost și ei cândva copii.

În piața unui oraș, care putea fi Dublin sau Londra, dar oricum din continentul Europa, se înalță maiestuos statuia unui Prinț fericit, placat din cap până-n picioare cu foițe de aur, două safire sclipitoare în loc de ochi și un rubin pe mânerul spadei sale strălucitoare. Safirul este o piatră prețioasă folosită în bijuterii sau alte decorațiuni. Când are culoarea rubinie, roșu închis, se numește rubin. Un rândunel, îndrăgostit de o trestie, este refuzat de iubita lui să-l urmeze în Egipt. În zbor spre Piramide, peste noapte poposește între tălpile Prințului cel fricit, dar e trezit de picăturile de lacrimi ce curgeau din ochii Prințului. Întrebat de ce plânge i-a răspuns că de mila unei cusătorese, care având copilul bolnav nu avea cu ce să-l întrețină, și-l lămurește să-i ducă rubinul de pe mânerul spadei sale drept sursă de venit. Nefericirile omenești sunt multe și tot așa Rândunelul este rugat să mai rămână câteva nopți, să-i smulgă un ochi de safir pentru un student sărac, al doilea să-l dăruiască unei fetițe care, scăpând chibriturile într-o rigolă (șanț, canal), putea fi pedepsită de tatăl ei, până când, Prințul rămânând orb, Rândunelul se hotărăște să rămână pentru totdeauna alături de el. În cele din urmă, statuia fiind înaltă, Prințul vedea totul, dar fiindcă nu se putea mișca din loc, îl roagă pe Rândunel să zboare peste oraș, să observe desfrâul bogaților și mizeria săracilor, să desprindă apoi foițele de aur care-i înveleau trupul și să le dăruiască celor flămânzi și sărmani, fiindcă oamenii cred că aurul îi poate face fericiți. Din cauza frigului Turturel își simte sfârșitul, cere voie Prințului să-i sărute mâna, dar acesta îi oferă gura, fiindcă îl iubea prea mult, ceea ce îi va cauza sfârșitul și Rândunel cade mort la picioarele statuii. Inima de plumb a Prințului s-a frânt atunci în două.

Ziua următoare primarul însoțit de consilierii municipali se plimbau prin piață, observă statuia jerpelită și la picioarele ei o pasăre moartă, hotărâsc să topească statuia și, fiindcă inima de plumb crăpată nu se topise, o aruncară pe un morman de gunoarie, alături de Rândunelul mort. Intervine inevitabil justiția divină și Dumnezeu îi cere unui înger să aducă din oraș două lucruri dintre cele mai de preț și acesta îi aduse inima de plumb și Rândunelul mort, care vor fi înveșniciiți în Rai pentru viața lor exemplară. Interesant de urmărit sub aspectul mesajului filozofic, moral al acestei povestiri sunt relațiile pe care scriitorul englez încearcă să le sugereze între fericire și durere, plăcere și virtute, generozitate și avariție, moarte și somn, vremelnicie și eternitate, aspecte pe care le vom detalia și în analiza romanului pe care în supunem în continuare atenției, *Micul prinț* de Antoine Saint-Exupéry.

Antoine de Saint-Exupéry, autorul *Micului prinț*, s-a născut în 1900, anul în care cel care a scris *Prințul fericit*, englezul Oscar Wilde, a intrat în somnul de veci. De la șase anișori micuțul Antoine este pasionat de desen, muzică, dar și de geografie, istorie, aritmetică și gramatică. Copilul precoce observă că cel mai mare dușman al oamenilor sunt distanțele și hotărăște să se facă aviator. Se angajează în aviația civilă, dar la începutul celui de al Doilea Război Mondial, după ce Franța este atacată de Germania, se stabilește în America, la New-York, unde se perfecționează ca pilot și își așterne pe hârtie ideile și trăirile personale. În 1943, după debarcarea trupelor Aliate în Africa de Nord, revine în țară și participă ca pilot militar împotriva trupelor naziste. La sfârșitul lui iulie 1944, după decolarea de pe insula Corsica, avionul său este doborât și pilotul va fi declarat dispărut. Urme ale avionului și o brățară cu numele său vor fi descoperite mai târziu pe fundul Mării Mediterane.

Cele mai importante trei opere ale scriitorului-aviator, supranumit „prinț al văzduhului”, sunt *Pilot de Război*, *Scrisoare către un ostatec* și *Micul prinț*, scrise între 1942-1944, prima publicată simultan în engleză și franceză la NewYork. **Micul prinț** este dedicat autorului însuși, lui Leon Worth, vechiul său nume când era copil, pentru ca adulții, oamenii mari să nu uite niciodată că au fost și ei cândva copii, naivi, imaginativi, curajoși, animiști, crezând că toate obiectele și fenomenele din natură sunt însuflețite. Micul prinț aterizează pe pământ de pe o planetă minusculă, un asteroid, planetă în formă de stea, nu cu mult mai mare decât propria sa înfățișare, încât e suficient să-și mute scaunul dintr-un loc în altul ca să poată vedea răsăritul sau apusul soarelui de câte ori dorește el pe zi. Treptat prințul este inițiat în tainele de pe pământ cu ajutorul unor desene greu de pătruns, care aveau să sugereze rostul vieții și tributul plătit aspirației omenești spre fericire. Ne amintim că autorul în tinerețe era un mare pasionat de desene. În diferite zile, prin fața lui se perindă desene cu un șarpe boa care înghite o fiară sălbatică, o oaie și un berbec ascunși într-o ladă, asteroizi măriți la telescop, turme de elefanți, plante și copaci de diferite mărimi, flori plăcut mirositoare, dar și cu spini de apărare, regi autoritari și oameni supuși, orgolioși, afaceriști sau neputincioși, oameni generoși și zgârciți, până când se va reîntoarce pe planeta

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

sa minusculă, unde îl aștepta o floare frumoasă cultivată și crescută de el. În timpul peregrinărilor o vulpe îi mărturisește că „limpede nu vezi decât cu inima. Ochii nu pot să pătrundă-n miezul lucrurilor” și prințul ajunge să-și dea seama că pentru a fi fericit „ajunge să te gândești că undeva, printre milioane de stele, există ființa iubită”, iar ceea ce conferă sens existenței sunt relațiile dintre oameni, iubirea trupească și sufletească cu partenerul de viață și iubirea sufletească, spirituală față de toți oamenii. Scriitorul-aviator Antoine de Saint-Exupery era convins că frumusețea îndeletnicirilor sale derivă din posibilitatea de a reduce „distanțele” dintre diferite puncte cardinale și cele dintre oameni. O ultimă lucrare, publicată postum, în 1956, se intitula emblematic *Să dai un sens vieții*.

Al treilea roman din literatura despre prinți pe care am promis să-l rezumăm pentru importanța sa, motiv pentru care trebuie citit în integralitate, se referă la *Prinț și cerșetor* de Mark Twain. **Mark Twain** (1835-1910) a fost unul dintre cei mai mari realști, umorist-satirici, autorul celebrelor romane *Aventurile lui Tom Sawyer*, *Aventurile lui Huckleberry Finn*, *Un yankeu la curtea regelui Arthur*, *Prinț și cerșetor*. A lucrat mulți ani ca pilot pe fluviul Missisipi, a călătorit mult, fiind un om de acțiune și pasionat de scris. *Aventurile lui Tom Sawyer* și *Aventurile lui Huckleberry Finn* sunt un fel de epopee realistă a copilăriei, autorul însuși având o copilărie nefericită, care explică mulțimea de elemente autobiografice. Tema principală a operelor sale este lupta pentru desființarea iobăgiei. *Un yankeu la curtea regelui Arthur* (1889), ca o sinteză a romanelor pe această temă, își propunea să dezbrace de romantism Evul Mediu, epoca de ignoranță, cruzime și brutalitate. Un yankeu (locuitor din nord-estul SUA) din secolul XVI începe să se comporte ca un Robinson Crusoe, civilizând medievalitatea, cu gândurile la eliberarea iobagilor.

Romanul *Prinț și cerșetor* (1881), este scris pe tema unei dorite egalități sociale între bogați și săraci, stăpâni și slugi, prin procedeul deghizării sau schimbării veșmintelor după zicala că „haina îl face pe om”. În străvechea cetate a Londrei, într-o zi din secolul al XVI-lea, veni pe lume un băiețuș Tom Canty, dintr-o familie săracă, a cărui naștere n-a fost dorită. În aceeași zi s-a născut un alt copil al familiei bogate Tudor, care dorea din tot sufletul venirea lui pe lume. Copilul făcea parte din celebra Casă Regală a Tudorilor, fiul regelui Henric al VIII-lea, care a domnit 38 de ani (1509-1547), a avut șase soții și mai mulți copii, printre care Elisabeta I și Eduard al VI-lea, despre care este vorba în acest roman. Tatăl lui Tom era tâlhar, bețivan, brutal și rău, care-și bătea mereu fiul, mama, iubitoare, dar neputincioasă, era cerșetoare ca și fiul. Locuia în condiții mizerabile în Curtea Gunoaielor. Aici Tom își înjgheabă în taină, așa cum știi să-și imagineze mintea copiilor, o curte regală, după modelul cărților romanțioase pe care le citise. În plus, bunul preot, părintele Blake Andrews de la țară l-a învățat latinească și puțină greacă, de care se va folosi mai târziu.

Cerșind ajunge la curțile palatului regal Westminster, îl zărește prin grilaj pe prințul moștenitor Eduard, dar e bruscat și rănit la mână de santinelă. Prințul îl vede, îi ia apărarea, îl ceartă pe ostaș și îl introduce în curtea regală. Aici prințul de Wales are ideea și-i propune lui Tom să schimbe veșmintele ca să cunoască și el lumea săracilor, inclusiv spectacolele ambulante, cu artiști amatori, păpușari, saltimbanci antrenați în acrobații, travestiuri, schimbări de persoane sau veșminte, menite încă din antichitate, dar mai ales în Evul Mediu, inclusiv în Anglia lui Henric al VIII-lea, să țină loc de pâine, să-i facă pe săraci să uite de mizeria în care trăiesc. Privindu-se în oglindă semănau leit. Erau aidoma la păr, la glas și la port, de aceeași statură și înfățișare, încât se puteau schimba unul cu celălalt. După ce micul prinț de Wales se dichisește cu zdrențele lui Tom, dă să iasă în lumea săracilor, dar e admonestat de același ostaș care l-a bruscat pe Tom la intrare. Adevăratul Tom lasă înafară două surori gemene de 15 ani, Nan și Bet, iar prințul Eduard de Wales se desparte pe moment de surorile sale, prințesa Elisabeta, lady Mary și o verișoară Jane Gray.

Din acest moment încep necazurile prințului, care observând mizeria săracilor, își propune să le ofere nu numai pâine și circ, dar și știință de carte: „Fiindcă știința de carte îmblânzește inima și sădește bunătate și milostenie” (Editura Litera, 2017, p. 36). Cei doi deghizați vor fi socotiți nebuni, smintiți, și tratați după obiceiurile mediilor de familie în care trăiesc. Tom e înălțat la rang mare. Primul lucru pe care îl face este că l-a salvat de la decapitare pe ducele nevinovat și pair al Angliei Norfolk, numai pentru că îl dușmănea regele Henric, un tiran, a cărui mână împărțea pedepse cumplite și moarte printr-un simplu sigiliu al voinței absolute. L-a ajutat în această hotărâre și cărțile citite: „Nu în zadar am trăit printre prinți, în cărțile citite, deprinzându-mi astfel limba cu întorsături iscusite din vorbirea lor înflorită și aleasă” (Editura Litera, 2017, p. 56). Deși își tăgăduiește rangul și luptă din răsuputeri împotiva

AVRAM IANCU - 200!

Cetatea Cavalerilor

Cartea Mea, e și a Tal ISSN 2734-6889; ISSN_L 2734-6889
Fondator: Colonel Dr. Constantin MOSINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea, 2020

Nr. 6 (46/iunie 2024)

înălțării sale, Tom Canty, născut într-un bordei becisnic, crescut prin șanțurile Londrei, deprins numai cu zdrențe, murdărie și sărăcie, se obișnuiește treptat cu măreția și strălucirea curții regale.

După ce prințul primește o bătaie zdravănă de la tatăl John Canty, un martor îl ia cu amenințare sub ocrotirea sa. Este vorba de Miles Hendon, din rândul micii nobilimi, legată de casa regală pentru faptele vitejești, cavaleriești ale tatălui Richard Hendon, de la proprietatea rurală Hendon Hall. Din acest moment Miles Hendon va fi un personaj tot atât de important și defavorizat de soartă ca și Tom Canty. Miles Hendon are doi frați, Arthur mai mare și Hugh mezinul, o fire josnică, hrăpăreață, perfidă, prefăcută. Tatăl Richard lăsase cu limbă de moarte dorința căsătoriei lui Arthur cu lady Edith, verișoara lor, dar Hugh răstoarnă planurile. Minte că Miles ar dori să se căsătorească cu Edith și tatăl îl trimite trei ani în surghiun, participă la războaie în alt continent, e luat prizonier, face șapte ani închisoare, după care se întoarce acasă ca un fel de fiu rătăcitor, nevinovat și victimă a unei rivalități frățești, ca în drama *Hoții* de Friedrich Schiller.

Între timp tatăl și fratele mai mare decedază, mezinul Hugh o ia în căsătorie pe lady Edith, mai ales pentru bogățiile ei, o obligă să nu-l recunoască pe Miles, căruia îi intentează un proces de vagabondaj și uzurpare, de pretinsă „frățietate” și e închis în aceeași celulă cu prințul, acuzat pe nedrept de furt. Printre vizitatori este improvizat și bătrânul preot, părintele Blake Andrews, ce a slujit în familia Hendon și care l-a învățat și pe cerșetor latineasca, pus de Hugh să mintă că nu-l recunoaște pe Miles, dar în secret îi informează pe cei doi deținuți despre ce se mai întâmplă afară și în țară. În aceeași închisoare două credincioase baptiste sunt condamnate la ardere pe rug, fetița uneia dorea să fi arsă împreună cu mama, Miles și prințul sunt doar biciuiți la stâlpul infamiei și eliberați, dar Miles, fiind sigur de identitatea regelui, ia asupra sa biciurile prințului „cerșetor”.

Cei doi pușcăriabili se îndreaptă spre capitală, unde avea să aibă loc încoronarea noului rege. Prințul avea de gând să-l învinuiască pe Tom Canty de șarlatanie și trădare. Cu timpul acesta se obișnuie cu tabieturile și obiceiurile curții. Se pregătește încoronarea, Tom ezită să-și recunoască mama, desprinsă din mulțime, care îi sărută picioarele. Deci se obișnuie cu latura luminoasă a regalității și instalat rege dorea să fie util, ca un idol adevărat al nației. Tom trăiește sentimente contradictorii: cinste, bucurie, căință, jale, mâhnire. Urmează scena stranie și surprinzătoare când prințul, înaintând în față, anunță cu hotărâre: „Eu sunt regele!” Tom recunoaște fără ezitare: „El e regele!”, dar curtenii, inclusiv unchiul său, lordul regent, interpretează scena ca semn de boală, sminteală, de care a mai fost suspectat. Tom înapoiază veșmintele regale și-i cere prințului zdrențele peticite. Mantia regală este luată de pe umerii lui Tom și pusă peste zdrențele cerșetorului, ca dovadă că le va purta cu el, îi va ține minte și nu-i va uita pe zdrențaroși. În sala tronului se aflau și două ființe venite de la țară, fratele Hugh și lady Edith. Când va fi rege îl va despuia imediat de măreția înșelătoare și moșiile furate: Hugh își părăsește soția și pleacă spre continent, unde moare curând și contele de Kent (Miles Hendon) se însoară cu văduva lui. Pedepsele drepte, după noi pravile englezești, vor fi urmate de răsplată meritată. Tom va fi răsplătit și declarat fin și consilier al regelui. Domnia lui Eduard al VI-lea s-a dovedit a fi neobișnuit de îndurătoare pentru vremea aceea aprigă, spre lauda lui, dar din păcate foarte scurtă. „Miles Hendon și Tom Canty fură favoriții regelui în tot cursul scurtei sale domnii și-l plânsură din inimă la moartea lui” (Editura Litera, 2017, p. 332). Un rol hotărâtor, decisiv în recunoașterea și acceptarea adevăratului rege l-a avut marele sigiliu care se punea în loc de semnătura regelui pe documentele oficiale cu putere de lege discreționară, absolută. Lordul regent, care era și unchiul său, îi pune o serie de întrebări lămuritoare, printre care și unde a ascuns ultima dată marele sigiliu. Găsit în măneca armurii milaneze care atârna pe perete, exact unde a spus prințul, orice îndoială în legătură cu autenticitatea personajelor dispare. În plus, Tom prezintă ca argument și rana de la mână, făcută de santinelă, înainte de a intra în curtea regală. Acesta este pe scurt rezumatul unui roman despre bogăție și sărăcie, despre oameni buni și răi, despre mici raze de speranță ale egalității și libertății sociale prin deghizarea, schimbarea temporară a veșmintelor între un prinț și cerșetor.

Din literatura cu aceeași temă a lichidării sau abolirii iobăgiei în America recomandăm lectura romanului *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher Stowe.